

VOLNÝ ČAS A SALESIÁNSKÁ PEDAGOGIKA

Jana ŘEHULKOVÁ

Souhrn: *V našem sdělení zjišťujeme, jaký vliv má volný čas na zdravé, event. rizikové chování adolescentů. Volný čas plní funkci výchovnou, zdravotní a sociální. Způsob využití volného času u dětí a dospívajících je ovlivněn sociálním prostředím. Významnou úlohu ve využití volného času dětí a mládeže si kladou za úkol své činnosti salesiánská střediska mládeže. Proto se zaměřujeme především na salesiánský výchovný styl a analyzujeme současné postavení salesiánských středisek mládeže.*

Klíčová slova: *volnočasové aktivity, volný čas, adolescence, škola, rizikové chování, salesiánská pedagogika*

Úvod

Salesiáni Dona Boska (SDB) jsou významnou římskokatolickou řeholí, která se původně specializovala na práci s mládeží. Ve 20. století svůj záběr rozšířila na misijní činnost, poskytování exercicií a výpomoc ve farní struktuře diecézí. Řád založil italský kněz Giovanni Bosco v roce 1859.

Giovanni Bosco se narodil 1815 v malé vesničce Becchi na severu Itálie. Stal se knězem a jeho životním heslem bylo: „*Dej mi duše, ostatní si vezmi*“ a dal ho do erbu Salesiánské společnosti, kterou založil. Don Bosco tím chtěl vyjádřit smysl svého života a celé své činnosti. Během svého působení v Turíně účinně pomáhal mladým lidem, kteří přicházeli do města hledat práci a často neměli ani rodinné zázemí. Svou pozornost zaměřil na chlapce, kteří žili bez domova, neměli vzdělání, ani nenacházeli slušnou práci a nikdo neoceníl jejich lidskou hodnotu. Don Bosco usiloval o jejich všestranný rozvoj. Tuto svou činnost postupně institucionalizoval a formuloval základní myšlenky salesiánské pedagogiky.

Zemřel v roce 1888, v roce 1929 byl blahorečen a roku 1934 prohlášen církví za svatého (Bosco, 1993).

Za hlavní výchovnou metodu, kterou salesiáni při výchově mládeže používají, lze označit tzv. preventivní systém jehož podstatou je asistence. Asistenci chápeme jako výchovnou přítomnost vychovatele uprostřed skupiny mládeže. Vychovatel nevystupuje jako „pedagogický dozor“, jeho úkolem je animovat skupinu a zároveň ke každému přistupovat otevřeně, být jim nápomocen v jejich problémech, přijmout je s úctou a trpělivostí (Vracovský, 2002, Motto, 2005).

Giovanni Bosco odmítal represivní výchovné metody, jako trestání nebo pokořující slova v přítomnosti druhých. Konflikty řešil mezi čtyřmi očima, stranou bez účasti ostatních.

Vlastní preventivní systém je složen ze tří bodů – *laskavost, rozum, náboženství*.

- *Laskavost*: tento postoj je pro salesiánskou činnost nezbytný. Mladí lidé musí cítit, že je má někdo rád a že to s nimi myslí dobře. Laskavost je duší preventivního systému. Projevuje se jako „výchovná láska“, která umožňuje vztah utvářet a umožňuje jeho růst.
- *Rozum*: rozum a rozumnost se při výchově uplatňují především v dialogu vychovatele a vychovávaného. Láska ke svěřencům a celé počínání vychovatele jsou vedeny zdravým rozumem. Rozumnost umožňuje preventivní formou motivovat k disciplíně, dodržování vnitřního řádu a k plnění povinností.
- *Náboženství*: salesiánská výchovná činnost vychází z křesťanského obrazu člověka a je motivována vírou v Boha. Výchova Giovanniho Boska byla nábožensky orientovaná. Náboženství chápal jako rozvinutí smyslu pro Boha, přítomného v každé osobě a úsilí o křesťanskou evangelizaci.

Základním cílem salesiánské výchovy je pro salesiány, stejně jako pro Giovanniho Boska, prožívat s mladými jejich životní situaci a podporovat je při zvládnání jejich života, aby se stali „*pocitivými občany a dobrými křesťany*“.

Preventivní systém z pohledu současné psychologie osobnosti

ROZVOJ EMOCIONÁLNÍ KOMONENTY	→ LASKAVOST
ROZVOJ KOGNITIVNÍ KOMONENTY	→ ROZUM
ROZVOJ TRANSCENDENTNÍ KOMONENTY	→ NÁBOŽENSTVÍ

V České republice působí salesiáni v 9 střediscích mládeže (Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Pardubice, České Budějovice, Teplice, Zlín), která mají charakter samostatného díla a každé ze středisek má pravidelný kontakt s několika sty mladými lidmi. Salesiánská střediska mládeže jsou zřizována Salesiánskou provincií Praha jako účelová zařízení církve pro děti a mládež. Některá ze středisek byla přijata do sítě škol a školských zařízení, a patří tím do její výchovně vzdělávací soustavy. V roce

2006 byla tato střediska transformována na školskou právnickou osobu, jejich činnost je v souladu se Školským zákonem č. 561/2004 Sb. Předmětem činnosti salesiánských středisek mládeže je výchova dětí a mládeže v rámci volnočasových aktivit, jejichž výzkumem se zabýváme v rámci projektu „Psychologické a sociální charakteristiky dětí, mládeže a rodiny, vývoj osobnosti v době proměn moderní společnosti“ (MSM 0021622406).

Vliv stylu výchovy na vývoj osobnosti adolescentů. Sebepojetí

Tak jako rodina i jiné skupiny lidí, kteří jsou ve vzájemném vztahu a mají svou společnou historii, současnost a budoucí očekávání, významně ovlivňují názory jednotlivců na sebe i na jiné. Formování autoregulačního systému osobnosti je spojeno se sebepojetím osobnosti, tj. s tím, jaký má osobnost názor na sebe sama a jaký je její vztah k světu. Jde o hodnotící aspekt, který označujeme termínem *sebehodnocení* a představuje hodnoty, které člověk přijal za své.

Sebepojetí jako struktura komplexu vědomostí o sobě obsahuje dimenzi deskriptivní a dimenzi hodnotící. Chápeme jej jako samostatnou složku obrazu sebe, vyjadřující globální obraz o hodnotě vlastního „Já“.

Zdravá rodina

Pokud jsou procesy individuace a citlivost, vstřícnost k druhým v rovnováze, mluvíme o tzv. *zdravých rodinách*. Rodiče svým výchovným působením výrazně ovlivňují sebehodnocení dítěte. Sebehodnocení, sebepojetí jednotlivých členů rodiny jsou důležité faktory ovlivňující interakční rodinné vazby. I když sebepojetí a s tím související sebehodnocení je determinováno i osobnostními vlastnostmi, důležitý význam má i interpersonální a sociální srovnávání. Důležité jsou v této souvislosti jednak osoby, se kterými adolescent přichází do kontaktu a které ho v každodenním životě výrazně ovlivňují, jako i obecné představy o druhých lidech, které jsou výsledkem širší sociální zkušenosti.

Krize identity

V období adolescence, v čase krize identity, má jednatel často nepřiměřené a nekritické postoje a hodnocení sebe i jiných, což je jednou z možných příčin vyskytujících se konfliktů s rodiči. Rodiče však představují důležitý pilíř sociální opory pro dítě právě v období adolescence, přičemž důležitý je způsob komunikace dospělého s adolescentem. Rodičovskou autoritu a vedení adolescenti přijímají, pokud se spojuje se zájmem, respektováním jejich osobní svobody. Důležitá je přitom intenzita emoční interakce mezi rodičem a adolescentem. Ve srovnání s předcházejícím obdobím dětství se styl výchovy rodičů v průběhu adolescence více diferencuje. Adolescent percipuje postoje, konání a výchovné praktiky svých rodičů pod vlivem vědomých i nevědomých motivačních činitelů. Děvčata vnímají výchovné postoje svých rodičů jinak než chlapci.

Závěry

Salesiánský výchovný systém Giovannioho Boska je dobře patrný i v současných psychologických souvislostech. Vzniká ve 2. polovině 19. století a předznamenává myšlenky moderní pedagogiky, pedagogické psychologie a psychoterapie, zejména humanistické psychologie (např. C. Rogerse). Pracuje s komplexním chápáním osobnosti ve všech jejích komponentách a využívá ovlivňování nejbližšího sociálního prostředí mladého člověka přes jeho vlastní rozvoj osobnosti a rovněž moderně a akčně koncipuje roli vychovatele ve výchovném procesu.

Literatura

- AUBRY, G. *Salesiánský duch*. Praha: Adalbert Praha. Pro vnitřní potřebu salesiánských spolupracovníků, rok vydání neuveden.
- BENEŠ, B. *Nabídka výchovného projektu Salesiánů Dona Boska pro pomoc městu Teplíc a okresu*. Praha: Salesiánská inspektorie sv. Jana Boska, 12. 9. 1990.
- BLAHA, F. *Závěrečná práce doplňujícího pedagogického studia. Organizace a řízení salesiánského střediska mládeže v Brně-Žabovřeskách*. Praha: PedF UK, 1999.
- BOSCO, T. *Don Bosko*. Praha: Portál, 1993. ISBN 80-85282-60-7.
- FRYČ, J. *Závěry a doporučení z celostátní porady ředitelů středisek pro volný čas dětí a mládeže*. Praha: Odbor pro mládež MŠMT ČR, 15. 4. 1999, čj. 18 909/99-51.
- KAPLÁNEK, M. *Všeobecné informace o střediscích volného času zřízených Salesiánskou provincií Praha (Salesiánská střediska mládeže)*. Praha: 28. 4. 2000.
- KŘÍŽKOVÁ, M., R. *Knihy víry, naděje a lásky. 70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-122-3..
- MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco, 2005. ISBN 80-8074-022-4.
- PÁVKOVÁ, J. (ed.). *Pedagogika volného času. Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- SCHIÉLÉ, R. *Don Bosco*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-196-7.
- Střediska pro volný čas dětí a mládeže. Souhrn metodických textů k vybraným problémům činnosti domů dětí a mládeže a stanic zájmových činností*. Praha: MŠMT, 1998.
- VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky: Salesiánské prázdninové tábory v době totality*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-705-1.
- WARD, P.; ADAMS, S.; LEVERMORE, J. *Jak se připravovat na práci s mládeží*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-044-8.

LEISURE TIME AND SALESIAN PEDAGOGY

Abstract: Our contribution deals with influence of leisure time on healthy and risky behaviour of adolescents. Leisure time activities play an important role in education, health and social fields. Way of using leisure time of children and adolescents is

influenced by social environment. Significant role in using leisure time of children and adolescents is played by Salesian youth centres. Therefore we are here focused on Salesian educational style and analysis of the present position of Salesian youth centres.

Key words: leisure time activities, leisure time, adolescence, school, risky behaviour, Salesian pedagogy